

ДАВИД Д. ПОКРАЈАЦ*, САША СПАСОЈЕВИЋ**
И НИКОЛА П. ЗЕКИЋ***
Стручни рад / Professional paper

СОФКА НИКОЛИЋ: ЖИВОТ И КАРИЈЕРА (ПОВОДОМ 120. ГОДИШЊИЦЕ РОЂЕЊА)

САЖЕТАК: Софка Николић (1906–1982) била је истакнута професионална пева-чица народне музике и једна од медијски најприсутнијих извођачица у међуратном периоду у Краљевини Југославији. Циљ рада је што прецизнија реконструкција њеног животног и професионалног пута. Рад је заснован на историографском приступу и критичкој анализи архивске грађе, штампе и других доступних примарних и секундарних извора. Анализа показује да је њена каријера била концентрисана у релативно кратком временском периоду, уз изражену медијску видљивост, као и да су масовни медији имали кључну улогу у обликовању њене јавне репрезентације и касније митологизације. Рад настоји да допринесе поузданијем разумевању положаја професионалних естрадних певачица у међуратној југословенској музичкој култури и да укаже на отворена питања која захтевају даља, компаративна истраживања.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Софка Николић, међуратна Југославија (1918–1941), народна музика, професионалне певачице, масовни медији.

Увод

Софка Николић (рођена Васиљковић), ромска и југословенска интерпретаторка народне музике, била је једно од најпознатијих извођачких имена у Београду и шире у периоду између два светска рата (Думнић Вилотиљевић 2019: 62, 64). Између осталог је – благодарећи богатом дискографском опусу и учесталости радијских наступа – прозвана „звездом балканске градске песме“ и „краљицом севдаха“ (Ђинов 2012: 319).

Животни и уметнички пут Софке Николић до сада је, међутим, у највећој мери био предмет интересовања штампе и масовних медија

* Гостујући професор, Департман за рачунарске науке Природно-математичког факултета Универзитета у Нишу, Ниш, Србија

** Независни истраживач, Београд, Србија

*** Независни истраживач, Подгорица, Црна Гора

(уп. LAZIĆ 2012: 131–132; Илић 2023), док су научно заснована истраживања њеног дела и биографије релативно малобројна. Изузеци су, с једне стране, анализа интерпретације севдалинки коју доноси Милошевић (MILOŠEVIĆ 1964), обележена негативним вредновањем ромског приступа народној музици, и, с друге, уравнотеженији приказ биографије и дискографије Наиле Церибашић (CERIBAŠIĆ 2022). Као последица оваквог односа, о Софки Николић је временом формиран изразито сензационалистички медијски наратив, често заснован на непровереним, а понекад и измишљеним, подацима. То је отежало стицање поузданог увида у њен стварни допринос међуратној и послератној југословенској (популарној) култури и урбаној народној музици и њеној рецепцији у међуратном друштву.

Полазећи од оваквог стања истражености теме, примарни циљеви овог рада су:

1. што прецизнија реконструкција животног и извођачког пута Софке Николић на основу критичке анализе доступних примарних извора;
2. критичко преиспитивање медијских и аутобиографских наратива који су допринели митологизацији њене личности;
3. сагледавање њеног извођачког деловања у ширем друштвено-културном и медијском контексту међуратне Југославије;
4. анализа улоге грамофонских плоча као медија у изградњи и одржавању њене популарности;
5. разматрање значаја масовних медија и јавних наступа у обликовању њеног професионалног и друштвеног статуса.

Избор примењених метода проистекао је из наведених циљева. Историјска метода коришћена је у реконструкцији биографских података и извођачке каријере певачице, уз систематско упоређивање архивских извора, периодике и мемоарске грађе. Када је било неопходно, примењена је и статистичка метода, пре свега ради поређења учесталости емитовања грамофонских плоча Софке Николић на радију са емитовањем плоча других интерпретаторки.

Међу најзначајнијим изворима коришћеним у истраживању налазе се фондови Историјског архива Београда („Картотека житеља града Београда и Земуна“), као и библиотечка грађа више институција у Републици Србији и Републици Хрватској.¹ Истраживање је било делимично ограничено доступношћу сачуваних примарних извора; на проблем указује и Марија Думнић Вилотијевић (2019: 110). Ово је ублажено

¹ Народна библиотека Србије, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“, Национална и свеучилишна књижница Загреб, Свеучилишна књижница у Сплиту, Народна библиотека Ниш, дигитална књижница Point d.o.o.

вишестепеном верификацијом података: упоређивањем различитих извора, коришћењем приватне колекције исечака из штампе, фотографија и докумената,² укључивањем сведочанстава савременика (Спасе Секулића, Субхије Шеховић и Петра Илића), као и анализом радио- и телевизијских емисија (VUKIĆ 1968; KOVAČEVIĆ 1973; PANTELIĆ 1976; STAMENKOVIĆ 1986; MARINKOVIĆ 2012; КАТИЋ 2001). Интервјуи Софке Николић анализирали су херменеутички, с посебним освртом на унутрашње противречности, могуће мотиве (ауто)митологизације и промене у њеним исказима током времена.

Овај рад не доноси детаљну музиколошку анализу дискографије, репертоара и извођачке интерпретације Софке Николић, нити компаративно поређење са другим савременим интерпретаторкама. Ови аспекти њеног стваралаштва, који захтевају другачији аналитички оквир и посебно усмерене методолошке приступе биће предмет засебних, будућих студија.

Животни и извођачки џуџ Софке Николић

Анализом и поређењем различитих података и извора, могло се доћи до закључка да је Софка Николић рођена 1906. године као Софија Васиљковић³ највероватније у Табановићима, месту код Шапца, у ромској музичкој породици (вид. ЂОРЂЕВИЋ 1909: 208). Њен отац Никола Васиљковић (1878?–1942) био је свирач пореклом из Румуније, мајка Перса (пре удаје Бркић⁴; 1876? – 23. 7. 1962⁵) била је певачица из Табановића, а брат и две сестре такође су одабрали бављење музиком као професију.⁶ Породица се пре Првог светског рата преселила у Бањалуку. Почетком рата мајка Перса је с децом прешла у Србију, најпре у Њуприју,

² Документе из личне оставштине Софке Николић сачувао је Спасо Секулић, дугогодишњи пријатељ певачице (живео у Великој Писаници, месту код Бјеловара, Хрватска; данас (децембар 2025) живи у Троу, МИ, Сједињене Америчке Државе). Највећи део исечака био је без датума и имена листа. У циљу прецизне атрибуције извора, извршено је систематско идентификовање на основу садржаја на полеђини исечака и упоређивање са дигиталним и штампаним издањима новина и часописа из истог периода.

³ Боравишна пријава (б. п.) бр. 24620, Паја Николић (Историјски архив Београда, даље у тексту ИАБ) наводи датум рођења 6. 4. 1906. Датум 5. 5. 1906. појављује се у Матичној књизи умрлих Бање Ковиљаче (Месна канцеларија Бања Ковиљача, 18. 2. 2025; приватна комуникација). Имајући у виду да је податак из боравишне пријаве настао знатно раније и вероватно је утемељен на личном документу или изјави саме Софке, у раду прихватамо датум 6. 4. 1906. као вероватнији. Оба извора наводе презиме Васиљковић, које Софка користи и касније, седамдесетих година. Име Софија налази се у б. п. Маринковић Марија од 3. 10. 1938. (ИАБ).

⁴ Боравишна пријава Михаила Николе Васиљковића (ИАБ).

⁵ Податак са споменика на гробљу у Пучилама, Бијељина.

⁶ Брат Михаило (Мостар 1. 6. 1907. – 1975?) био је музикант-виолончелиста, а обе сестре, Вукица (Вука) (Бања Лука 1914. – ?) и Лепа (Лепосава) биле су певачице (податак о години смрти Михаила из приватне комуникације са Спасом Секулићем).

а затим у мачванско село Дуваниште, где се преудала за Рајка Сремчевића (?–1942), музиканта (Илић 1982а; Катић 2001).

Софка Николић је почела да пева од своје дванаесте године: испрва на вашарима у Мачви, затим у Зворнику, Мостару и Сарајеву (PANTELIĆ 1976; Илић 2023: 24–30, 80). У Босни и Херцеговини наступала је, између осталих, с оркестрима Руже и Милана Максимовића, Пере Јовановића и Николе Стојковића („Pomozimo Džozefinu Beker“ 1968; Илић 2023: 80). Према наводима Петра Илића (1982б), Софка Николић рано ступа у везу (или брак) са музикантом Илијом Маринковићем, виолинистом (Табановић⁷, 5. 3. 1905. – ?), и са њим добија кћерку Марију (познату као Марица-Мариола; Сарајево, 22. 3. 1922. – 5. 7. 1939). У Београд (највероватније из Сарајева) долази крајем октобра 1927, где ће живети и наступати до 1939. године. Први нама познати наступ имала је 1. 11. 1927. године у кафани „Бумс Келер“, што је утврђено на основу огласа објављеног у рубрици „Кроз Београд“ у листу *Политика* (1927). Тада, претпостављамо, упознаје и Пају Николића (15. 7. 1901. – 1971?), музиканта и вођу оркестра (капелника) са ким ће касније и најчешће наступати.⁸ Са Николићем Софка живи у фактичкој партнерској заједници која је у неком тренутку (највероватније након маја 1934) еволуирала и у брак, окончан разводом 5. 5. 1936.⁹

У периоду од 1927. до 1939. интензивно је наступала у Београду и разним градовима тадашње Југославије. У Београду је махом певала у локалима ван боемске четврти Скадарлије које М. Думнић Вилотијевић (2019: 112–130) спомиње као стетишта музичких извођења. Била је, примера ради, позната по вишемесечним наступима у хотелу „Подриње“, што потврђује чланак „Ко најлепше пева у Београду. Божана од ‘Босфора’ позива нову утакмицу Софку од ‘Подриња’“ објављен у *Времену* 1928. године. Често се појављивала и у хотелима „Национал“ и „Крагујевац“ и кафани „Лепа Катарина“. Певала је и у многим већим градовима и туристичким местима тадашње Југославије: Загребу, Сарајеву, Скопљу, Сплиту, Нишу, Новом Саду, Бањалуци, Врњачкој Бањи, Бањи Ковиљачи итд.¹⁰ На основу података које доноси Кутлешић (1934),

⁷ Боравишна пријава Илија Маринковић (Станоје, Мица рођ. Бранковић) (ИАБ).

⁸ Паја је наступао у оближњем ресторану (уп. „Уз чежњиву песму Пајине виолине код Два јелена у Скадарлији“ 1927).

⁹ О заједничком *живошу* који се надограђивао на њихов професионални однос шефа оркестра и интерпретаторке говоре новинска репортажа „Софка и њене севдалинке“ 1929 и прилог Кутлешића 1930. С друге стране, на основу архивских података (ИАБ б. п. бр. 24620), у овом периоду Паја Николић је *и даље* у браку са Анком рођ. Радосављевић, која умире 5. 5. 1934. Према истом документу, брак Паје Николића и Софке (под претпоставком моногамије) склопљен након 5. 5. 1934) разведен је 5. 5. 1936.

¹⁰ У међуратном периоду, Софка Николић је искључиво наступала у кафанама, ресторанима, хотелима и сличним местима забаве (вид. хронологију у Покрајац, Спасојевић 2025).

за сада једини доказани наступи ван тадашње Југославије били су у Софији 1934. године.¹¹

У периоду од 1927. до 1939. године најчешће је пратио оркестар Паје Николића. Састојао се од 5-6 мушких чланова из фамилија Николић и Васиљковић, и чиниле су га две (или три) виолине, бас, цимбало/клавир и виолончело, о чему сведоче новински текстови и подаци из дискографских извора (уп. „Популарна београдска певачица Софка и примаш Паја, с оркестром, путују данас за Париз“ 1929; „Позната севдалијска певачица Софка отпутовала је у Софију на дуже гостовање“ 1934; Кутлешић 1934; CLARKE, TESSIER). На основу новинских текстова „Данас“ (1931) и „Београдски живот“ (1936) познато је и да је наступала с оркестрима Јове Јарета (Јован Васић; Београд, 5. 3. 1878. – 1933) и Љубе Маринковића. Софка је често делила подијум са сестрама Вукицом и Лепосавом и другим вокалним интерпретаторима, о чему је извештавала тадашња штампа (уп. „Дневник: Данас“ 1928; „Данас“ 1933; „Позната севдалијска певачица Софка отпутовала је у Софију на дуже гостовање“ 1934; „Београдски живот“ 1936; „Бања Ковиљача“ 1936).

Певачка такмичења у међуратном периоду била су један од начина за промовисање интерпретатора и имала несумњив комерцијални и маркетиншки ефекат, што потврђују бројни новински извештаји, као и новија истраживања (уп. „25 најбољих певачица Југославије такмиче се сутра за првенство“ 1930; „Конкурс севдалинки у Београду“ 1937; ВЕСИЋ, ПЕНО 2017: 175). Софка на оваквим, мање или више формално организованим догађајима не само да учествује већ неке од њих и иницира, што се може закључити на основу више новинских извештаја о „утакмицама певачица“ из касних 1920-их и раних 1930-их година (уп. „Ко најлепше пева у Београду. ‘Босфора’ позива нову утакмицу Софку од ‘Подриња’“ 1928; „На јучерашњој утакмици певачица из целе земље однеле су победу Маца Николић, Стана Јаковљевић-Сремица и Софка“ 1932; „Око утакмица певачица: Софка организује нов конкурс певачица“ 1932).

Софка Николић снима грамофонске плоче за време краткотрајног процвата предратне југословенске дискографије, описаном код DUNATOV (2024: 302). Према прикупљеним подацима, Софка Николић је снимила барем 48 плоча, све у периоду од новембра 1927. до маја 1929 године. Плоче „His Master’s Voice“ (ХМВ), снимљене у Београду 1927. године, појавиле су се прве и свакако су послужиле за креирање звучне препод-

¹¹ Нема доказа да је на путовању у Париз, где је снимала плоче, наступала пред публиком. Међутим, новински текст „Софка и њене севдалинке“ (1929) указује на могућ (тада предстојећи) наступ пред српском иселеничком заједницом у Паризу.

знатљивости Софкиног извођења.¹² Осим за ову компанију, Софка Николић је снимала и за „Edison Bell Penkala“ (ЕБП) „Одеон“ (Odeon), „Пате“ (Pathé) и „Парлофон“ (Parlophon).¹³

Са данашње тачке гледишта, тешко је донети суд о саставу публике која је својевремено слушала Софку Николић. Један део публике свакако је припадао средовечним патријархалним грађанима из више средње класе али и најширег грађанства (вид. чланке „Софка и њене севдалинке“ 1929; „Друштвена хроника. Вечера Удружења стране штампе г. Нере-у“ 1929 и Ристић 1931).¹⁴ Несумњиво је такође да је део њене публике у предратном периоду припадао ондашњој интелектуалној елити.¹⁵ Но, занимљиво, Софка Николић била је популарна и међу млађом генерацијом која се тешко могла генерацијски поистоветити са романтичним „пустим турским“ временима.¹⁶

Упркос изазовима које су условљавале дискриминација и ограничене могућности за напредовање услед њеног ромског порекла, бављење музичком професијом омогућило је Софки и другим народним певачима и певачицама висок животни стандард, често упоредив са стандардом припадника добро плаћених професија, па и бољим од њега (уп. податке о просечним платама из САЗИ 1978: 22, те новинске текстове „После бојкота – ‘таксирање’: бојкотоване певачице пристале су на кафецијске услове рада“ 1933; „Професија која, изгледа, не познаје кризу. Кафанске звезде Маца, Софка, Злата, Буца, Едо Љубић, зарађују више од првака наше опере“ 1934 и ЗАКОМАС 1971а). Њена примања су омогућавала и одређене друштвене привилегије типичне за средњу класу, попут поседовања некретнина и одлазака на одмор, а тај стандард

¹² Тако су и у савремено доба ови снимци доступни и на компакт-диску *Antologija srpske narodne muzike 1910–1939 = Anthology of Serbian Folk Music 1910–1939* (2023), што додатно указује на њихову репрезентативност и улогу у формирању звучне препознатљивости Софкиног извођења.

¹³ Детаљна анализа дискографије предмет је посебне студије.

¹⁴ Истакнимо да наводи о екстатичним и ирационалним поступцима углавном афлутентије публике под утицајем њеног певања нису ничим документовани. Такве тврдње појављују се, на пример, у фелтону „Pomozimo Džozefinu Beker 2“ (1968) где се наводи да су „богати трговци, аге и бегови плаћали њене пјесме дукатима [...] [да су] подофицири и официри остајали без чинова“.

¹⁵ Новински чланак „Хроника. Београд. Скадарлија, наш Монмартр“ (1928) доноси шаљиву песмицу непознатог аутора у којој се Софка Николић доводи у контекст са Радетом Драинцем и Тином Ујевићем. Међу публиком која је посматрала и слушала Софку помињу се, између осталих, певач Фјодор Шаљапин, писци Бранислав Нушић и Александар Иванович Куприн, као и глумци Светислав Петровић, Владимир Гајдаров и Олга Гзовскаја (уп. „Популарна београдска певачица Софка и примаш Паја, с оркестром, путују данас за Париз“ 1929; Брандим 1932; ВУКИЋ 1968; ПАНТЕЛИЋ 1976).

¹⁶ Нпр. у емисији Вукића (ВУКИЋ 1968), Федор Ханжековић (1913–1997) наводи да је крајем двадесетих година, дакле као средњошколац, са својим вршњацима, такође будућим интелектуалцима (Ранко Маринковић, Зденко Војновић) одлазио да слуша Софку (уп. и чланак Омир и комп 1930).

одржала је и након завршетка каријере (уп. новинске белешке и огласе из међуратног периода „Белешке“ 1928; „Огласи: станови“ 1937, као и касније изворе Илић 1965; 2023: 57).¹⁷

Поред уметничког талента, Софкина интелигенција и социјалне вештине¹⁸ допринеле су не само њеном личном успеху већ и превазилажењу родних стереотипа о женама у народној музици (Илић 1982в; Думнић Вилотијевић 2019: 136). Уочимо да је друштвени углед певачица у периоду када је Софка Николић професионално наступала био низак, о чему сведоче Весић, Пено (2017: 190) као и бројни чланци из тадашње периодике (уп. „Једно интересантно суђење у Скопљу“ 1930; „Помирљивост кафанских звезда“ 1933; „Узбудљива конференција женских музиканата: београдске певачице, тамбурашице и свирачице устају енергично против проституисаних жена које се крију под њиховом фирмом“ 1933; „Сукоб због ‘несугласица’ између кафеције код ‘Новог Београда’ и певачице ‘Црне звезде’“ 1936). Њен углед у широј друштвеној заједници био је међутим висок,¹⁹ што сведочи о томе да је успела да се позиционира изван ограничења условљених етницитетом или класом. Постоје назнаке да је настојала да свој друштвени положај (отежан пореклом и ограниченим образовањем²⁰) учврсти одређеним стилским и животним изборима. Градила је имиџ кроз начин облачења и животни стил обележен знацима престижа и луксуза (као што се види из чланака „Софка и њене севдалинке 1929 и Кутлеша 1930). Одржавала је одређену социјалну дистанцу према онима које је сматрала друштвено инфериорнима, укључујући и најближе чланове породице.²¹

¹⁷ Према подацима Спасе Секулића (комуникација, 17. 11. 2024), након доласка у Бијељину, Софка се настанила у велику спратну кућу у близини Гробља и испрва се издржавала давањем земљишта у најам. Средином шездесетих година распродаје ту имовину и сели се у трособну кућу у центру Бијељине (Закомас 1971а; Илић 2023: 57). Софкина двочлана породица имала је солидна примања – око 1000 динара месечно, што је било мало мање од просечне плате у централној Србији (1118 динара) (Закомас 1971а; *Zapise u Rejpubliци Србији 1965–2005* 2006). Ипак, неки индикатори указују на виши животни стандард: Софка Николић је посећивала бање (С. С. комуникација, 17. 11. 2024) и већ 1965. године поседовала телевизијски апарат, што је у то време било јасан знак материјалне обезбеђености (Илић 1965; Милошевић 1984).

¹⁸ Комуникација Субхија Шеховић (22. 11. 2024) и С. С. (29. 10. 2022).

¹⁹ Софка Николић је у Бијељини, посебно међу старијим и људима средње генерације, била поштована и цењена: угледна личност, а не само „она стара певачица“. Секулић, који је више пута боравио у граду, сведочи о респекту који је Софка уживала, чак и у обичним ситуацијама, као што су изласци у град, ресторане или на пијацу, коришћење аутобуса (који би стао ван станице да она уђе), итд. По његовим наводима, Софка је била „мала атракција у Бијељини“ (комуникација С. С. 30. 11. 2024).

²⁰ Софка Николић, писмо Спаси Секулићу, 15. 1. 1974, у његовом поседу: „[...] Драги Спасо, пишем ово писмо за Софку“, у потпису „О[лга] Јанчевеца“.

²¹ Комуникација С. С. (30. 11. 2024).

Врхунац Софкине каријере оквирно захвата период од новембра 1927. до краја 1932. године. Но, већ од октобра 1932. новински текстови, као, на пример, чланак „Утакмица певачица из целе земље: најбоље пева Маца Николић“ (1932), наговештавају да Софка више није на врху популарности, огласи у штампи за наступе у београдским локалима постају ређи, док је у чланку „Позната севдалијска певачица Софка Николић одлази на гостовање у Софију“ (1934) називају „скоро заборављеном“.

Преломни тренутак у животу Софке Николић представља смрт кћерке јединице Мариоле 1939. године.²² То се најчешће наводи као разлог престанка Софкине професионалне каријере (уп. PANTELIĆ 1976; Илић 1982г), мада су на прекид наступа највероватније утицали и пад популарности, као и развод. Софка се сели у Бијељину,²³ где проводи недовољно расветљени ратни период и наставља да живи и након ослобођења земље.²⁴ Ту се удаје за Радослава Радета Лазаревића (Крушевац, 8. 10. 1907. – 23. 3. 1972), бившег велетрговца из Београда и свог ранијег обожаваатеља.²⁵ Повремено је боравила у Београду, где је имала собу на Сајмишту и стан у Ул. Отона Жупанчича.²⁶

После дуге паузе, Софка се поново појављује 60-их година, али не више на солистичким наступима већ полуаматерски, као учесница заједничких концерата и добротворних приредби (уп. новинске изворе „Сан мајске ноћи“ 1964; Илић 1965 и Комљеновић 1973, као и каснију реконструкцију овог периода у Илић 2023: 113, 116). Умире 10. јуна 1982. године у Бањи Ковиљачи.²⁷

Софка и медији

Чини се да је Софка Николић добро разумевала моћ масовних медија, рекламе и штампе и вешто их користила у циљу ширења сопстве-

²² У каснијем периоду живота Софка је у Бијељини подигла маузолеј-капелу посвећену Мариоли, коју је редовно посећивала (уп. Комљеновић 1973; С. Ш., приватна комуникација, 22. 11. 2024).

²³ Тамо су, у мањој кући у самом граду, већ живеле њена мајка и сестра (комуникација С. С., 30. 11. 2024).

²⁴ Касније њене исказе о сарадњи са покретом отпора за време рата, нпр. у чланку „Сусрети са људима: кад живот учини своје“ (1963), треба, по нашем мишљењу, као пригодне, узети за резервом.

²⁵ Синтетизовано на основу чланка „Сусрети са људима: кад живот учини своје“ (1963), приватне комуникације са Спасом Секулићем (12. 12. 2025) и упаривањем са подацима из ИАБ (картон Радослав Лазаревић, трговачки ученик, рођен у Крушевцу).

²⁶ Податак је прибављен из приватне комуникације Спасе Секулића (уп. и радио-интервју у КОВАЧЕВИЋ 1973).

²⁷ Матична књига умрлих Бање Ковиљаче (приватна комуникација са Месном канцеларијом Бања Ковиљача, 18. 2. 2025), што је у сагласности са датумом појављивања вести „Умрла Софка Николић“ (1982), док Илић (2023: 107, 121) нетачно наводи 27. 7. 1982. као датум смрти.

не популарности.²⁸ Посебну је пажњу посвећивала оглашавању (нпр. путем промотера са плакатима-транспарентима) и, уопште, сопственом маркетингу (уп. новинске извештаје „Гостовање г-ђе Софке у Загребу и расположење Загрепчана према њеним севдалинкама“ 1929 и „Sofka pjeva u hotelu Tomislav“ 1932, карикатуру у листу *Коџриве* 1929, као и каснија сведочанства и анализе у Ковачевић 1973 и Илић 2023: 67). Штампа из међуратног периода редовно је извештавала о наступима Софке Николић, њеном приватном животу и животном стилу, а више пута објављени су и интервјуи с овом певачицом (уп. новинске текстове „Софка и њене севдалинке“ 1929; PFIČIĆ 1929; 1930; IZNEBUH 1930; писмо у Николић 1936, као и интервјуе и прилоге у Кутлешић 1930; 1934).

Из њених (нарочито послератних) интервјуа који обилују измишљеном фактографијом, уз сензационалистичко „рабљење“ неколико омиљених тема (стварни и наводни успеси у земљи и иностранству, сусрети са Жозефином Бејкер и смрт Софкине кћери), закључује се да је ова певачица имала важну улогу у креирању лажних представа о себи, те својеврсној мистификацији свог живота и каријере која се одржала до данашњих дана. Тако, и публицистичка књига Петра Илића (2023) садржи бројне погрешне и недокументоване наводе.²⁹

Софка је имала тенденцију да себе доводи у везу са (тада) познатим личностима, екстраполирајући и надограђујући стварне догађаје из њеног живота. Нпр. у свом радио-интервјуу датом Милораду Пантелићу (PANTELIĆU 1976) наводи да су због разноразне публике која је продрла у студио за снимање плоча у Паризу (с пролећа 1929. године) неколико пута морали да обуставе снимање и тврди да је на позоришној представи срела Рудолфа Валентина и друге тада познате глумце. У ТВ интервјуу (VUKIĆ 1968) сличан мотив ўпада у студио преноси на (непостојеће) снимање у Америци, поново спомињући Валентина. На основу биографије (LEIDER 2024), Рудолф Валентино је умро 1926. године, што оба догађаја чини немогућим. Непроверене и вероватно нетачне су и тврдње о намери компаније УФА да о Софки сними филм (Кутлешић 1930). Такође, тврдње да је Софка наступала пред Алексом Шантићем, наведене у чланку „Софка и њене севдалинке“ (1929) и фељтону у Илић 1982б, делују мало вероватне – имајући у виду здравље Алексе Шантића (вид. новински чланак „Песник А. Шантић поново тешко болестан“ 1920), као и непознато време Софкиног доласка

²⁸ Нпр. Софка је чувала исечке из штампе о свом раду.

²⁹ Нпр. стр. 26, 41, 43–45, 47–48, 50, 52–54, 64, 77–79, 84, 86, 90, 96, 99, 101–102, 107, 121, 123, 132, 137.

у Мостар. Измишљени су наводи о многобројним наступима у иностранству,³⁰ броју снимљених плоча (преко 100) и наводним признањима за велике тираже,³¹ бројности пратећих оркестара (до 24 музичара), певању Бори Станковићу, који је преминуо 22. 10. 1927, *пре* првог забележеног Софкиног наступа у Београду итд. (уп. „Сусрети са људима: кад живот учини своје“ 1963; „Pomozimo Džozefinu Beker“ 1968; Илић 1982в; 2023: 26, 30, 41, 53, 64, 84, 96). С друге стране, Софка у свом специфичном приступу чињеницама показује и опрез, поготово када постоји реална могућност да се (не)истинитост тврђења непосредно разоткрије.³²

Као пример Софкиног усмеравања пажње штампе и медија на себе илустративни су сусрети са Жозефином Бејкер – светски познатом плесачицом и певачицом која ја више пута гостовала у градовима међуратне и послератне Југославије. Први њихов сусрет до којег је дошло у Загребу³³ 10. 4. 1929. године био је изузетно медијски пропраћен, што показују, између осталих, чланци „Гостовање г-ђе Софке у Загребу и расположење Загрепчана према њеним севдалинкама” (1929) и „Josefina Baker u uredništvu ‘Jutarnjeg lista’” (1929). Жозефина Бејкер била је гошћа у ресторану „Коло“ у којем је наступала Софка те је позвала оркестар и Софку за сто, што је документовано и фотографијом. Други сусрет био је 12. 5. 1968. у организацији новинара *Вечерњих новостии*,

³⁰ Ристић (1931) спомиње наступе у различитим југословенским градовима, али осим боравка у Паризу не наводи никакве дотадашње наступе у иностранству, што би Софка Николић свакако истакла да су се до тог тренутка догодили. Додатно, у тексту „Позната севдалијска певачица Софка отпутовала је у Софију на дуже гостовање” (1934) наводи се да је управо путовањем у Софију остварена њена давнашња жеља да отпутује у иностранство.

³¹ Софка у ТВ интервјуу (Vukić 1968) тврди да је за велики тираж плоче са песмом „Ај колика је Јахорина планина“ „после Каруза“ добила награду под називом „Златна поткова“. Нисмо успели да утврдимо постојање такве награде, нити се она помиње у предатним изворима. Вероватни извор ове конструкције јесте чињеница да је Енрико Карузо (Enrico Caruso) био први певач који је продао плочу у више од милион примерака (како је наведено у *Guinness World Records* 2025), док је појам „златне плоче“ у време настанка интервјуа већ био у широкој употреби (уп. „Прва ‘Златна плоча’ додељена Предрагу Гојковићу“ 1963).

³² У радио-интервјуу дијалошког типа који је водио Ковачевић (Kovačević 1973), Софка Николић избегава да одговори на поједина питања, правдајући се заборавношћу и немогућношћу да памти страна имена. Овај приступ стоји у контрасту са ранијим и каснијим интервјуима, у којима је на иста или слична питања без потешкоћа износила нетачне податке (Vukić 1968; Pantić 1976). Уместо директних одговора, у интервјуу из 1973. године она препушта новинару да сам формулише могуће одговоре, које она потом не оспорава.

³³ Наступ Жозефине Бејкер у Загребу био је најављиван већ од марта 1929. године, што показује текст из тадашње штампе „Pred jednom crnom senzacijom: Josephine Backer dolazi u Zagreb“ (1929). Стога се касније новинарске тврдње да је у Загреб путовала *због* Софке Николић (Илић 2023: 50) могу сматрати претеривањем. У каснијем разговору, вођеном у радио-емисији коју је приредио Пантелић (Pantić 1976), Софка Николић износи тврдњу да је Жозефину Бејкер срела у Паризу, где је боравила пре доласка у Загреб. Овај навод, међутим, не потврђују други доступни извори и треба га сматрати нетачним.

када је Софка доведена на концерт Жозефине Бејкер у Београду (уп. чланак „Жозефина Бекер на бини и међу публиком“ 1968, и податке у Илић 2023: 59).³⁴ Овај сусрет је искоришћен за медијско истицање њиховог наводног пријатељства³⁵ и Софкину промоцију кроз идеју добротворних концерата за помоћ хуманитарном раду Жозефине Бејкер (уп. МARIĆ 1968; Илић 1969; ЗАКОМАС 1971b).

Сматрамо да су грамофонске плоче – нарочито у провинцији – биле важно средство стицања популарности Софке Николић. На простањеност њених грамофонских плоча у међуратном периоду указују текстови у ондашњој штампи (нпр. ШУЛЕЛИЋ 1929; СУБОТИЧАНИН 1929; АФЕРИМ 1929; „Ђурђевдански мотиви“ 1931). Тако се у најави њених наступа у Сплиту у новинском тексту „Novost u kafani na Novoj obali“ (1930) наводи да се „њезине грамофонске плоче слушају у свим салонима и кућама“. Ристић (1931) бележи узвике публике на њеном наступу у Лесковцу: „Она иста Софка са грамофонских плоча!“, док аутор текста „Sofka pjeva u hotelu Tomislav“ (1932) из Осијека истиче да је његово раније познанство са певачицом било искључиво преко њених грамофонских снимака. Плоче, особито оне иностраних издавача, допринеле су да се Софкин глас чује ван граница Југославије и придобије знатне симпатије међу југословенским исељеницима у САД као и међу странцима (уп. ЧИЛТОН 1930; GALLOP 1931; ОРАСИЧ 2012).

Софкина предратна каријера поклопила се са почецима радиофоније у Југославији и Србији, што потврђује хронологија Радио Београда приказана у споменици *Радио А. Д. Београд 1929–1939* (1939: 1), те је Софка имала и низ наступа „уживо“ (како из студија тако и у преносима из кафана) на предратном Радио Београду и Краткоталасној радиостаници Београд.³⁶ Но, за разлику од наступа других извођача, нпр. Симе Беговића и Леле Ђорђевић (уп. DUMNIĆ 2013: 17, 22), ти њени радио-настupi нису били главно средство медијске промоције.³⁷ Но, Софкиној популарности свакако је придонела и учесталост емитовања плоча у радијским програмима.³⁸

³⁴ Петар Илић, приватна комуникација (16. август 2025); уп. и KOVAČEVIĆ 1973.

³⁵ Не постоје докази да су између ова два сусрета одржавале контакте.

³⁶ Први документовани пренос из кафане „Крагујевац“ 2. децембар 1929, на основу радио-програма Радио (1929).

³⁷ У послератно доба, Софка се на радију појављује пре свега у емисијама документарног карактера, а начињен је и мали број трајних радијских снимака (NIKOLIĆ 1964a; 1964b; 1972). Чини се да је Софка Николић схватала изражајне и промотивне могућности телевизије (KOVAČEVIĆ 1973) те се појавила и у неколико ТВ емисија.

³⁸ Према анализи датог у РОКРАЈАС, SPASOJEVIĆ, ZEKIĆ 2023, Софка Николић је народна интерпретаторка са највећим бројем емитовања грамофонских плоча на Радио Београду у периоду 1931–1933.

Закључак

Овим радом извршена је критички заснована реконструкција животног и извођачког пута Софке Николић, једне од најистакнутијих професионалних певачица међуратне Југославије. Полазећи од архивских извора, периодике и доступне мемоарске грађе, показано је да је њена биографија током деценија била оптерећена бројним нетачностима, недоследностима и сензационалистичким интерпретацијама, али да је систематичним упоређивањем примарних извора, уз критичко коришћење секундарне грађе, могуће знатно поузданије утврдити основне контуре њеног живота и каријере.

Анализа извођачког деловања Софке Николић указује на интензивну и географски широку професионалну активност у периоду од средине 1920-их до 1939. године, са периодом највеће активности и медијске видљивости између 1927. и 1932. године. Њена каријера обухватала је различите облике јавног музицирања – од наступа у кафанама и хотелима, до грамофонске индустрије и радиофоније – што је позиционира као активну учесницу урбане и медијски посредоване музичке културе међуратне Југославије.

Посебно је показано да су грамофонске плоче биле кључни медиј у изградњи и одржавању њене популарности. У појединим срединама, нарочито ван великих урбаних центара, рецепција Софкиног гласа претходила је непосредном контакту са њеним наступима „уживо“, док су плоче, заједно са радијским емитовањем, омогућиле широку територијалну дистрибуцију њене музике, укључујући и публику изван граница тадашње Југославије.

Истовремено, рад показује да је Софка Николић у пракси успешно користила механизме масовних медија и јавне репрезентације. Кроз оглашавање, интервјуе, медијски експониране јавне наступе и пажљиво грађен јавни имиџ, активно је учествовала у обликовању сопственог професионалног и друштвеног статуса. Међутим, тај процес био је праћен и свесним учешћем у стварању сензационалистичких и делимично фиктивних наратива о сопственој каријери, нарочито у послератном периоду, што је дугорочно допринело митологизацији њене личности и замагљивању границе између проверљивих чињеница и аутобиографске конструкције.

Сагледана у ширем друштвено-културном контексту, каријера Софке Николић изузетан је пример социјалне мобилности унутар међуратног југословенског друштва. Упркос ограничењима условљеним етницитетом, родом и ниским формалним образовањем, успела је да стекне висок материјални стандард и значајан друштвени углед, што

сведочи о специфичним могућностима које је урбана музичка сцена тог периода могла да понуди појединим извођачима.

Детаљна анализа репертоара, дискографије и извођачке интерпретације Софке Николић, као и њихово компаративно сагледавање у односу на друге певачице међуратног периода, остаје отворено поље за будућа истраживања. Посебно отворено истраживачко поље јесте и питање односа саме Софке Николић према сопственом ромском пореклу, као и начина на који су њена личност и уметнички рад били и јесу перципирани унутар различитих ромских заједница. Ови аспекти захтевају додатна, интердисциплинарна истраживања, заснована на ширем корпусу извора и методолошких приступа, како би се избегле поједностављене интерпретације и омогућило сложеније разумевање њене позиције у историји музике и културе.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

АНТОЛОГИЈА СРПСКЕ НАРОДНЕ МУЗИКЕ 1910–1939 = *ANTHOLOGY OF SERBIAN FOLK MUSIC 1910–1939* [компактни дискови]. Изводе: Мијат Мијатовић, Софка Николић. Београд: Г. Пелевић, 2023 (City Records; Skener Studio Lazić). ASNMCD02.

АФЕРИМ³⁹ [Ante Kovač]. „XV Аферимово писмо из Загреба: Бели град у знаку Божића.“ *Време* 28. 12. 1929: 8.

„Бања Ковиљача.“ *Време* 6. 6. 1936: 15.

„Белешке.“ *Време* 28. 10. 1928: 7.

„БЕОГРАДСКИ ЖИВОТ.“ *Правда* 20. 9. 1936: 24.

БРАНДИМ [Бранко Димитријевић]. „Београдска хроника: Боемска регулација.“ *Време* 22. 5. 1932: 7.

ВЕСИЋ, Ивана, Весна Пено. *Између уметности и живота: О делатности удружења музичара у Краљевини СХС/Југославији*. Београд: Музиколошки институт САНУ, 2017.

„Гостовање г-ђе Софке у Загребу и расположење Загрепчана према њеним севдалинкама.“ *Недеља* (Београд) 28. 4. 1929: 4.

„Данас.“ *Време* 15. 7. 1931: 9.

„Данас.“ *Време* 23. 2. 1933: 7

„25 НАЈБОЉИХ ПЕВАЧИЦА ЈУГОСЛАВИЈЕ ТАКМИЧЕ СЕ СУТРА ЗА ПРВЕНСТВО.“ *Време* 6. 9. 1930: 6.

„Дневник: Данас.“ *Време* 19. 5. 1928: 2.

„Друштвена хроника. Вечера Удружења стране штампе г. НЕРЕ-У.“ *Време* 13. 3. 1929: 9.

ДУМНИЋ ВИЛОТИЛЕВИЋ, Марија. *Звуци носилалије: историја старијоградске музике у Србији*. Београд: Чигоја штампа – Музиколошки институт САНУ, 2019.

ЂОРЂЕВИЋ, Тихомир. „Бели Цигани у Србији.“ *Српски књижевни гласник* 3/XXII (1909): 202–209.

„Ђурђевдански мотиви.“ *Време* 7. 5. 1931: 4.

„ЖОЗЕФИНА БЕКЕР НА БИНИ И МЕЂУ ПУБЛИКОМ.“ *Борба* 13. 5. 1968: 7.

Зараде у Републици Србији 1965–2005. Београд: Републички завод за статистику Србије, 2006: 24.

ИЛИЋ, Петар. „Софка опет пропевала.“ *ТВ Новост* 31. 7. 1965: 9.

ИЛИЋ, Петар. „Певачи: Софка хоће да пева.“ *Свет* 4. 10. 1969: 12.

³⁹ Псеудоними Аферим, Pfficus и Изнебух препознати на основу Ante Kovač, *Hrvatski biografski leksikon* (1983–2024) (2025).

- Илић, Петар. „Сјај и туга краљице севдаха 1: Запевала из нужде.“ *Вечерње Новостии* 30. 7. 1982а.
- Илић, Петар. „Сјај и туга краљице севдаха 2: Емина за Шантића.“ *Вечерње Новостии* 31. 7. 1982б.
- Илић, Петар. „Сјај и туга краљице севдаха 4: Софка на плочама.“ *Вечерње Новостии* 2. 8. 1982в.
- Илић, Петар. „Сјај и туга краљице севдаха 5: Глас се скаменио.“ *Вечерње Новостии* 4. 8. 1982г.
- Илић, Петар. *Софка*. Бијељина: Народна библиотека „Филип Вишњић“, 2023.
- „Једно ИНТЕРЕСАНТНО СУЂЕЊЕ У СКОПЉУ.“ *Време* 11. 10. 1930: 7.
- КАТИЋ, Каменко. *Зайиси из Семберије, Бијељина*, ТВ Емисија, аутор Каменко Катић, РТВ БН Бијељина и РТС-ТВ Београд, 2001. <www.youtube.com/watch?v=LqNlnCR-QUEGQ>, 25. 9. 2025.
- Комљеновић, Б. „Повратак ‘краљице севдаха’: Софка поново пева.“ *Полиџика* 8. 7. 1973.
- „КО НАЛЕПШЕ ПЕВА У БЕОГРАДУ БОЖАНА ОД ‘БОСФОРА’ ПОЗИВА НОВУ УТАКМИЦУ СОФКУ ОД ‘ПОДРИЊА’.“ *Време* 2. 6. 1928: 4.
- „КОНКУРС СЕВДАЛИНКИ У БЕОГРАДУ.“ *Време* 26. 3. 1937: 12.
- „КРОЗ БЕОГРАД.“ *Полиџика* 1. 11. 1927: 9.
- „КРОНИКА. БЕОГРАД. СКАДАРЛИЈА, НАШ МОНМАРТР.“ *Правда* 28. 2. 1928: 8.
- КУТЛЕШИЋ, Мил. М. „Софка, Паја и тон-филм.“ *Недељне илустрације* 13. 4. 1930: 6.
- КУТЛЕШИЋ, Мил. М. „Софка и Паја у Бугарској.“ *Недељне илустрације* 16. 9. 1934: 26–27.
- „НА ЈУЧЕРАШЊОЈ УТАКМИЦИ ПЕВАЧИЦА ИЗ ЦЕЛЕ ЗЕМЉЕ ОДНЕЛЕ СУ ПОБЕДУ МАЦА НИКОЛИЋ, СТАНА ЈАКОВЉЕВИЋ-СРЕМИЦА И СОФКА.“ *Време* 31. 10. 1932: 6.
- НИКОЛИЋ, Паја. „Паја је волео девојчице, а Софка је избегавала дипломату – зато су се развели.“ *Време* 26. 5. 1936: 11.
- „ОГЛАСИ: СТАНОВИ.“ *Време* 31. 10. 1937: 11.
- „ОКО УТАКМИЦА ПЕВАЧИЦА: СОФКА ОРГАНИЗУЈЕ НОВ КОНКУРС ПЕВАЧИЦА.“ *Правда* 27. 11. 1932: 11.
- ОМИР И КОМП. „Преглед.“ *Време* 20. 3. 1930: 5.
- „ПЕСНИК А. ШАНТИЋ ПОНОВО ТЕШКО БОЛЕСТАН.“ *Застава* 10. 9. 1920: 3.
- „ПОЗНАТА СЕВДАЛИЈСКА ПЕВАЧИЦА СОФКА ОТПУТОВАЛА ЈЕ У СОФИЈУ НА ДУЖЕ ГОСТОВАЊЕ.“ *Време* 14. 6. 1934: 8.
- „ПОЗНАТА СЕВДАЛИЈСКА ПЕВАЧИЦА СОФКА НИКОЛИЋ ОДЛАЗИ НА ГОСТОВАЊЕ У СОФИЈУ.“ *Правда* 15. 6. 1934: 5.
- ПОКРАЈАЦ, Давид, Саша Спасојевић. *Хронолоџија Софке Николић*. Academia.edu, 2025. <<https://www.academia.edu/129545625/HronologijaNastupaSofkeNikolic>>
- „ПОМИРЉИВОСТ КАФАНСКИХ ЗВЕЗДА.“ *Време* 2. 12. 1933: 9.
- „ПОПУЛАРНА БЕОГРАДСКА ПЕВАЧИЦА СОФКА И ПРИМАШ ПАЈА, С ОРКЕСТРОМ, ПУТУЈУ ДАНАС ЗА ПАРИЗ.“ *Време* 21. 2. 1929: 4.
- „ПОСЛЕ БОЈКОТА-‘ТАКСИРАЊЕ’: БОЈКОТОВАНЕ ПЕВАЧИЦЕ ПРИСТАЛЕ СУ НА КАФЕЦИСКЕ УСЛОВЕ РАДА.“ *Време* 25. 11. 1933: 8.
- „ПРВА ‘ЗЛАТНА ПЛОЧА’ ДОДЕЉЕНА ПРЕДРАГУ ГОЈКОВИЋУ.“ *Борба* 20. 3. 1963: 7.
- „ПРОФЕСИЈА КОЛА, ИЗГЛЕДА, НЕ ПОЗНАЈЕ КРИЗУ. КАФАНСКЕ ЗВЕЗДЕ МАЦА, СОФКА, ЗЛАТА, БУЦА, ЕДО ЉУБИЋ, ЗАРАЂУЈУ ВИШЕ ОД ПРВАКА НАШЕ ОПЕРЕ.“ *Време* 26. 8. 1934: 11.
- „РАДИО.“ *Време* 1. 12. 1929: 4.
- РАДИО А.Д. БЕОГРАД 1929–1939*. Београд: Радио Београд, штампа Југославанска тискарна Љубљана, [1939].
- РИСТИЋ, Др. „Песма и живот Краљица севдалинки у Лесковцу.“ *Лесковачки гласник* 9. 5. 1931: 2.
- „САН МАЈСКЕ НОЋИ.“ *Борба* 25. 4. 1964: 8.
- „СОФКА И ЊЕНЕ СЕВДАЛИНКЕ.“ *Недељне илустрације* 24. 2. 1929: 12–13.
- СУБОТИЧАНИН. „Писмо из Суботице Радио Станица Београд.“ *Радио Београд недељни илустрирани часопис* 7. 4. 1929: 8.

- „СУКОБ ЗБОГ ‘НЕСУЛАСИЦА’ ИЗМЕЂУ КАФЕЦИЈЕ КОД ‘НОВОГ БЕОГРАДА’ И ПЕВАЧИЦЕ ‘ЦРНЕ ЗВЕЗДЕ’.“ *Време* 17. 1. 1936: 6.
- „СУСРЕТИ СА ЉУДИМА: КАД ЖИВОТ УЧИНИ СВОЈЕ.“ *Политика* 29. 12. 1963: 11.
- „УЗБУДЉИВА КОНФЕРЕНЦИЈА ЖЕНСКИХ МУЗИКАНАТА: БЕОГРАДСКЕ ПЕВАЧИЦЕ, ТАМБУРАШИЦЕ И СВИРАЧИЦЕ УСТАЈУ ЕНЕРГИЧНО ПРОТИВ ПРОСТИТУИСАНИХ ЖЕНА КОЈЕ СЕ КРИЈУ ПОД ЊИХОВОМ ФИРМОМ.“ *Време* 10. 3. 1933: 7.
- „УЗ ЧЕЖЊИВУ ПЕСМУ ПАЈИНЕ ВИОЛИНЕ КОД ДВА ЈЕЛЕНА У СКАДАРЛИЦИ.“ *Илустровани лист* 14. 8. 1927: 1.
- „УМРЛА СОФКА НИКОЛИЋ 1982.“ *Борба* 12. 6. 1982: 4.
- „УТАКМИЦА ПЕВАЧИЦА ИЗ ЦЕЛЕ ЗЕМЉЕ: НАЈБОЉЕ ПЕВА МАЦА НИКОЛИЋ.“ *Правда* 31. 10. 1932: 7.
- ЧИЛТОН, КАРОЛ БРЕНТ. „ЧЕМУ МАЛЕНА СРБИЈА УЧИ СВЕТО: ЈЕДАН Refectorium animi.“ *Време* 17. 9. 1930: 1, 3.
- ШУЛЕЛИЋ, Д. „ЧОВЕК КОЈИ ЗА ЈЕДНО СТОЛЕЋЕ ЖИВОТА НИЈЕ ВИДЕО НИ НАЈБЛИЖЕ СЕЛО СВОГ РОДНОГ МЕСТА.“ *Време* 7. 4. 1929: 6.
- CAZI, Josip. *Ujedinjeni radnički sindikalni savez Jugoslavije i rad komunista u njemu 1929–1940*. Knj. 2. Zagreb: Radničke novine, 1978.
- CERIBAŠIĆ, Naila. „Glazba u izvedbi: o glazbenoj interpretaciji sevdalinke od 1920-ih do 1950-ih.“ *Arti Musices* 2/LIII (2022): 265–296.
- CLARKE, Stephen R., Roger Tessier. *The Gramophone Co. Discography*. n. d. <www.gramophonecompanydiscography.com> 25. 9. 2025.
- DIMOV, Ventsislav. “A Contribution to the Research of the Media Music of the Balkans. A View from the Tavern Tables to Some Relation Between the Musical Cultures in the Balkans in the Field of Media Music During the First Half of Twentieth Century.” U: DESPIĆ, Dejan, Jelena Jovanović, Danka Lajić-Mihajlović (ur.). *Musical practices in the Balkans. Ethnomusicological Perspectives*. Belgrade: Serbian Academy of Sciences and Arts – Institute of Musicology SASA, 2012, 313–324.
- DUMNIĆ, Marija. “The Creation of Folk Music Program on Radio Belgrade Before World War Two: Editorial Policies and Performing Ensembles.” *Музикологија/Musicology* 14 (2013): 9–30.
- DUNATOV, Dora. *Life of 78 rpm Records on the Domestic and Foreign Markets: The case of Zagreb based Record Companies*. Докторска дисертација. Universität für Musik und darstellende Kunst, Graz, 2024.
- GALLOP, Rodney. “Some Records of Serbian Folk Music.” *The Gramophone* May 1931: 601.
- GUINNESS WORLD RECORDS. 2025. *First million-seller record*. <<https://www.guinnessworld-records.com/world-records/first-million-seller-record>> 9. 12. 2025.
- IZNEBUH [Ante Kovač]. „Интелектуални ушtipци.“ *Koprive* 19. 7. 1930: 575.
- „JOSEFINA BAKER U UREDNIŠTVU ‘JUTARNJEG LISTA’.“ *Jutarnji list* 12. 4. 1929: 7.
- [KARIKATURA]. *Koprive* 20.4.1929:1.
- KOVAČEVIĆ, Slobodan. *Vreme sporta i rasonode*. Радио емисија [немонтирани разговор са Софком Николић пренесен линком из Загреба у Београд]. Radio Beograd, [1973]. Магнетофонска трака TG-9789 (дигитализовано: G005368/04), Фонотека Радио Београда.
- LAZIĆ, Tanja. *Žene u istoriji Semberije*. Bijeljina: Organizacija žena „Lara“, 2012.
- LEIDER, Emily W. *Dark Lover: The Life and Death of Rudolph Valentino*. London: Faber & Faber, 2004.
- MARIĆ, Ratko. „Susret kraljice sevdaha i romansa sa čuvenom Žozefinom Beker: Nezaboravno prijateljstvo.“ *Arena: jugoslavenska revija za film i televiziju* 31. 5. 1968: 23.
- MARINKOVIĆ, Dragana. *Od zlata jabuka*, радио емисија. Радио Београд 2, емитовано 27. новембра 2012. <soundcloud.com/odzlatajabuka1/sets/sofka-nikoli> 25. 9. 2025.
- MILOŠEVIĆ, Vlado. *Sevdalinka*. Banja Luka: Muzej Bosanske krajine, 1964.
- MILOŠEVIĆ, Vlado. „Razvoj ekonomske osnove televizije Beograd.“ U: SAVIČEVIĆ, Miroslav (ur.). *Iz istorije Televizije Beograd*. Beograd: Televizija Beograd, 1984, 136.

- NIKOLIĆ, Sofka. *Traka broj TN-118*. Sofka Nikolić uz Orkestar Žarka Milanovića. Продуцент Макса Попов; сниматељ: Миле Ћесаревић. Снимљено 21. 5. 1964, 1964a.
- NIKOLIĆ, Sofka. *Uzmi Stanu mili sine*. Orkestar Žarka Milanovića. Продуцент Макса Попов. Сниматељ: Миле Ћесаревић. Снимљено 21. 5. 1964. Трака ARH-117, Фонотека Радио Београда, 1964b.
- NIKOLIĆ, Sofka. *Ugasmule oči čarne*. Sofka Nikolić uz Narodni orkestar „Đerdan“ pod vodstvom Ratomira Petkovića. Snimljeno 2. 12. 1972. Magnetofonska traka 14670, Radio Sarajevo.
- „NOVOST U KAFANI NA NOVOJ OBALI.“ *Jadranska pošta* 3. 7. 1930: 5.
- OPACICH, Milan. “Milan Opacich presents: Serbian singing sensations of yesteryear.” *Serb World USA* January–February 2012: 26–29.
- PANTELIĆ, Milorad. *Od Tabanovića do Pariza*. Радио емисија Радио Шабац, [1976]; емитовано 1. 1. 1977. <www.youtube.com/watch?v=mWZgCXz0IXk> 25. 9. 2025.
- POKRAJAC, David, Saša Spasojević, Nikola Zekić. “Data science for quantitative research of phonograph records radio broacasting.” U: DONČOV, Nebojša S., Zoran Ž. Stanković, Biljana Stošić (ur.). *Proceedings of TELSIKS 2023*. Piscataway, NJ: IEEE, 2023, 234–246.
- „POMOZIMO DŽOZEFINU BEKER 2.“ *Večernje novine* 13. 6. 1968: 12.
- „PRED JEDNOM CRNOM SENZACIJOM: JOSEPHINE BACKER DOLAZI U ZAGREB.“ *Jutarnji list* 7. 3. 1929: 8.
- PFIFICUS [Ante Kovač]. „Pfificusov raport.“ *Koprive* 4. 5. 1929: 367.
- PFIFICUS [Ante Kovač]. „Pfificusov raport.“ *Koprive* 25. 10. 1930: 7 (847).
- „SOFKA PJEVA U HOTELU TOMISLAV.“ *Jugoslovenska zastava* (Osijek) 27. 4. 1932: 3.
- STAMENKOVIĆ, Dubravka. *Kod dva bela goluba*. Радио емисија. Радио Београд [1986]. Магнетофонске траке KU-6618, KU-6619 (дигитализовано: G005292), Фонотека Радио Београда.
- VUKIĆ, Bora. *Umukli defovi*, ТВ емисија. Сценариста Бора Вукић. ТВ Београд, 1968; емитовано 20. 2. 1973.
- ЗАКОМАС, Н. „Na traci događaja: dukati za sevdah.“ *Oslobođenje* 4. 3. 1971a.
- ЗАКОМАС, Н. „Žrtvovana pjesma.“ *Oslobođenje* 5. 3. 1971b.

Репозиторијуми

- Hrvatski biografski leksikon (1983–2024), mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2025. <<https://hbl.lzmk.hr/clanak/kovac-ante>> 14. 7. 2025.
- ИАБ – Дигитални репозиторијум Историјског архива Београда, фонд „Управа града Београда – Картотека житеља града Београда и Земуна.“ <<https://www.digitalni.arhiv-beograda.org/search.php>> 26. 9. 2025.
- MSN – Музеј Софке Никolić. <muzej-sofke-nikolic.blogspot.com> 26. 9. 2025.
- POINT – Point d.o.o. digitalizirana grada. <<https://library.foi.hr/lib/9999>> 26. 9. 2025.

Списак саговорника

Спасо Секулић (С. С.)
 Субхија Шеховић (С. Ш.)
 Петар Илић
 Осман Балић
 Дамир Галијашевић

David D. Pokrajac, Saša Spasojević and Nikola P. Zekić

**Sofka Nikolić: Life and Career
(On the Occasion of Her 120th Birth Anniversary)**

Summary

Sofka Nikolić (1906–1982) was a prominent professional folk singer and one of the most media-visible female performers in the interwar period in the Kingdom of Yugoslavia. The aim of this paper is to provide as precise a reconstruction as possible of her life and professional career. The study is based on a historiographical approach and a critical analysis of archival materials, the press, and other available primary and secondary sources. The analysis shows that her career was concentrated within a relatively short period, characterized by pronounced media visibility, and that mass media played a key role in shaping her public representation and subsequent mythologization. The paper seeks to contribute to a more reliable understanding of the position of professional female popular singers in the interwar Yugoslav musical culture and to point to open questions requiring further comparative research.

Keywords: Sofka Nikolić; interwar Yugoslavia (1918–1941); folk music; professional female singers; mass media.